

Kreowanie nowej wartości i znaczenia ogrodu w krajobrazie wiejskim

Oksana Bielecka, Krzysztof Kotwas, Adam Maria Szymiski

Creating of
New Value and
Meaning of
Garden in the
Rural Landscape

Krajobraz, jako
element reurbanizacji
przestrzeni
zamieszkania:
trzy przykłady

Landscape, as an element of
the reurbanisation
of the residential space:
three examples

Problem współczesnego definiowania przestrzeni ogrodu wiejskiego z uwzględnieniem jego funkcji integracyjnych, służącym małym, lokalnym społecznościom parafialnym zyskał w Republice Federalnej Niemiec na aktualności, szczególnie po inkorporacji terenów dawnej Niemieckiej Republiki Demokratycznej.

Władze państwowe RFN stanęły przed problemem nie tylko zintegrowania obu dotychczas oddzielnie funkcjonujących organizmów państwowych w sferze gospodarczej i społecznej ale – co szczególnie znaczące – również w sferze kulturowej.

Jednym z przejawów tej działalności stało się przeznaczenie znacznych środków finansowych na odnowę istniejących obiektów sakralnych oraz wspieranie podejmowanych przez lokalne Kościoły prób odtworzenia rozbitych w preferującym ateizm państwie (jakim była NRD) struktur parafialnych zamieszkujących wschodnie Landy, zarówno

społeczności protestanckich, jak i katolickich.

Problem ten dla „architekta krajobrazu” wiązał się zatem szczególnie z zadaniem kształtowania terenów przykościelnych w taki sposób, aby nowo uformowane przestrzenie zdolne były, samym swoim charakterem, sprzyjać integracji poszczególnych grup parafialnych stając się jednocześnie znacznikiem wysokiego standardu estetycznego. W tym kontekście także nie bez znaczenia była potrzeba uwzględnienia w propozycjach projektowych elementów symbolicznych odnoszących się wprost do ich quasi religijnego przeznaczenia, jak i wiązanie tradycji ze współczesnością uwzględniając lokalne przyzwyczajenia i preferencje mieszkańców.

Na koniec pozostawało wpisanie nowych kompozycji przestrzennych w istniejący kontekst otoczenia tak, by nie naruszając „granic własności” terenów i przy uwzględnieniu istniejących dominant, stworzyć określony „stan napięcia emocjonalnego” dla kolejnych inicjatyw obywatelskich w podniesieniu walorów kulturowych przestrzeni całych miejscowości, w których działania te miałyby zaistnieć.

W każdej z trzech wytypowanych do projektowania miejscowości problem nowego „zagospodarowania” przestrzeni określonej tu, dla porządku, jako przestrzeni „parafialnej” przedstawiał się inaczej. Inne były uwarunkowania lokalizacyjne (wielkość, kształt terenu, charakter

bezpośredniego otoczenia, otwarcia lub zamknięcia krajobrazowe) i inne potrzeby użytkowe nadające główny charakter kompozycji i elementów ją współtworzących.

Pierwszy teren (**Boitzenburg**) powiązany przestrzennie zarówno z samym kościołem, jak i budynkami użytkowymi parafii, wymagał pogodzenia dwóch, nakładających się jednocześnie na siebie, funkcji: gospodarczych i reprezentacyjnych – ogrodu użytkowego, placu gospodarczego oraz przestrzeni reprezentacyjnej dla spotkań towarzyskich i okazjonalnych uroczystości, nie tylko o religijnym, ale także i świeckim charakterze – publicznego zieleńca.

Dodatkowym problemem było wykorzystanie potencjalnych wartości miejsca terenu, z którego otwierały się dalekie widoki na otaczający krajobraz z niebanalną architekturą zamku w perspektywie silnie skonstrastowanego tła.

Ramy kompozycji wyznaczała z jednej strony wysoka, pionowa skarpa, z drugiej wiejska ulica.

Drugi teren (**Golm**) stanowiła działka ściśle związana z domem mieszkalnym pastora, której funkcja określona została bardziej jako przestrzeń rekreacyjno-kontemplacyjna mieszkańców domu (plebani), niż przestrzeń integracyjna. Cechą dominującą stała się tu „prywatność” a przez to swoiście rozumiana „intymność” ogrodu, z założenia wykorzystywanego przez nieliczne osoby poświęcające swój czas bardziej na religijne medytacje niż rozrywkę.

Istotnym uwarunkowaniem kompozycyjnym była pełna otwartość terenu od strony drogi publicznej, wyraźny podział na część frontową o charakterze czysto reprezentacyjnym oraz główną część stanowiącą zaczątek „ogrodu domowego”.

Kolejny, trzeci teren (**Greiffenberg**) stanowiła działka wokół budynku specjalnie przeznaczonego na dom spotkań integracyjnych, zarówno młodzieży, jak i ludzi starszych z jednoczesnym ich czasowym pobytom o charakterze obozowym. Teren z dwóch stron otoczony polami, nachylony w kierunku południowym, wymagał dookreślenia wewnętrznych granic dla zachowania możliwości skomunikowania terenów pól z placem gospodarczym i ulicą. Kontakt z istniejącym opodal kościołem pozostawał niedookreślony.

Dla przedstawionych wyżej lokalizacji opracowano alternatywne projekty, z których każdy przedstawiał potencjalne walory projektowanych założeń, zarówno akcentując „nowoczesność” w podejściu do tematu, jak i „tradycjonalność” w kontynuowaniu wątków kompozycyjnych znanych i wykorzystywanych już w przeszłości¹.

Boitzenburg²

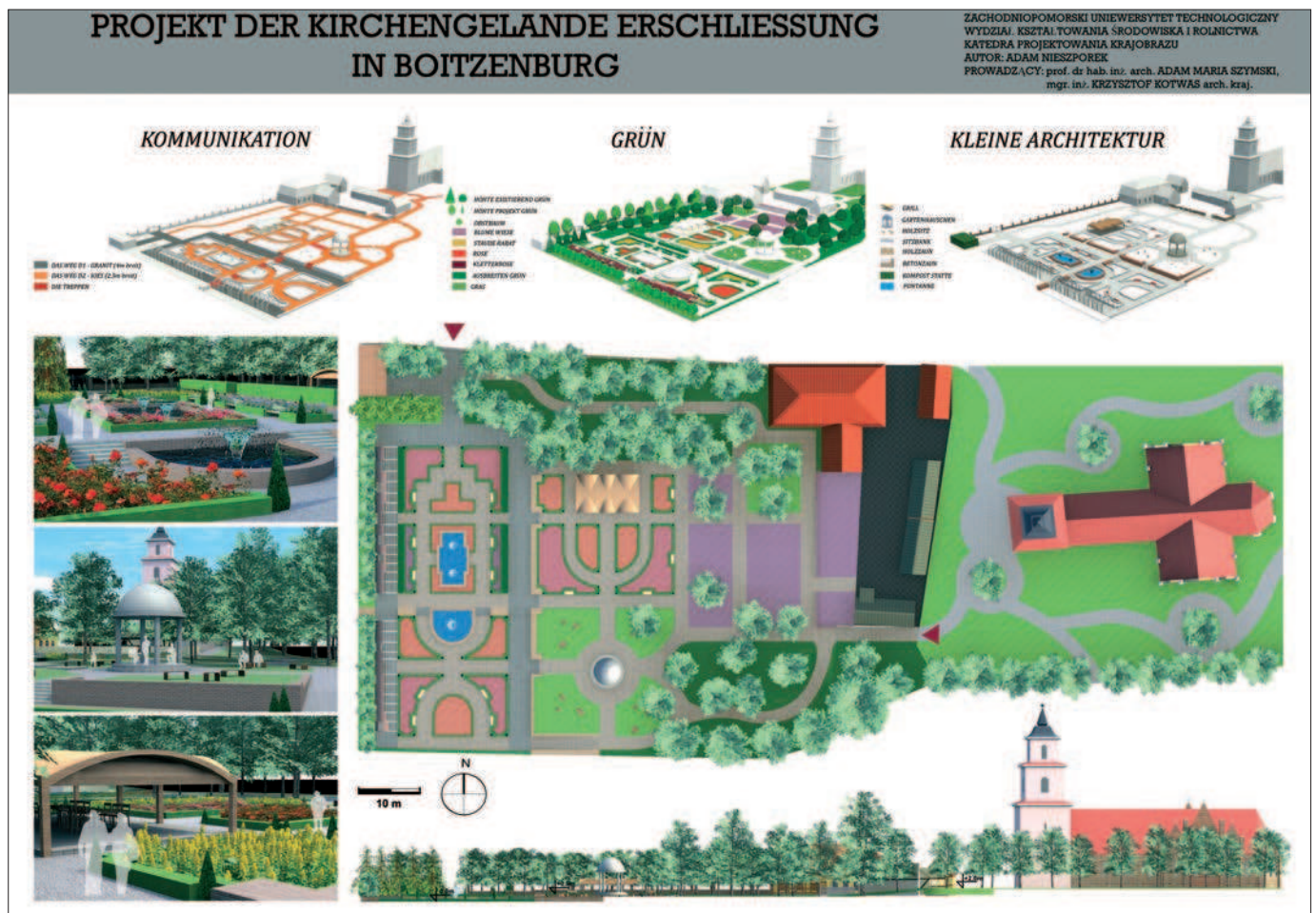
Teren przykościelny, w którego granicach znajduje się dom parafialny wraz plebanią, zlokalizowany jest w centralnej części miejscowości Boitzenburg. Teren zróżnicowany wysokościowo, obniża się w kierunku

ku południowo-zachodnim o około 2 m. W tymże kierunku rozpościera się szerokie otwarcie widokowe, którego dominantę stanowi zamek. Co interesujące, z terenu ogrodu przykościelnego widoczne jest, w większości, założenie pałacowo-parkowe wraz z charakterystycznymi licznymi stawami. Punktem wyjścia do projektu ogrodu przykościelnego była idea otwarcia terenu dla mieszkańców miasteczka, dla pogłębiania więzi wspólnotowych i sąsiedzkich. Ogród stanowić ma miejsce, gdzie każdy mieszkaniec znajdzie coś interesującego dla siebie. W obydwóch koncepcjach ogród, ze względu na różnice terenu, został zniwelowany na dwa piętra, o różnicy wysokości 1,2 m pomiędzy nimi. Wejścia na teren zostały rozbudowane i znajdują się: bezpośrednio od strony kościoła oraz od strony zabudowy miejskiej. Wejście od strony domu parafialnego, plebanii będzie miało charakter jedynie wewnętrzny, nieobsługujący ruchu w relacji Boitzenburg-przykościelne założenie ogrodowe. Rozbudowany układ komunikacyjny zapewnia swobodę w przemieszczaniu się, również dla osób niepełnosprawnych. Prócz schodów zlokalizowanych w strukturze muru oporowego, znajdziemy od strony południowej pochylnie uformowane na bazie rzędnych wysokościowych istniejącego ukształtowania terenu. Zieleń została pomyślana jako kompozycja barwna i zapachowa dopasowana do *genius loci*. Nasadzenia zaprojektowano w parterach

ogrodowych, otoczonych formowanym bukszpanem. Zaproponowano bogatą kolekcję róż, zarówno na kwiat cięty, jak i formy płozące, pnące oraz formy na szczepieniu. Innymi nasadzeniami, tworzącymi strukturę nasadzeń niższych, są rośliny zielne, jednoroczne, byliny, krzewy ozdobne oraz drzewa owocowe, które jednocześnie stanowią jedyne nasadze-

nia wysokie (obecny drzewostan jest liczny i zabudowuje teren z trzech stron). Ogród stanowić ma bezpośrednie zaplecze dla kompozycji kwiatowych upiększających wnętrze kościoła, jak i samego domu parafialnego. Na terenie ogrodu zaprojektowano altanę muzyczną, stanowiącą jednocześnie akcent kompozycyjny. Jedyne w tym miejscu zaproponowa-

no trawniki rekreacyjne, które mogą służyć większej liczbie słuchaczy. W północno-wschodniej części, niejako na uboczu całego założenia ogrodowego, zaproponowano miejsce na ognisko, wykorzystując lekkie nachylenie terenu, które powodowało, iż do tej pory miejsce to było dość rzadko wykorzystywane. Uzupełnieniem struktury przestrzennej

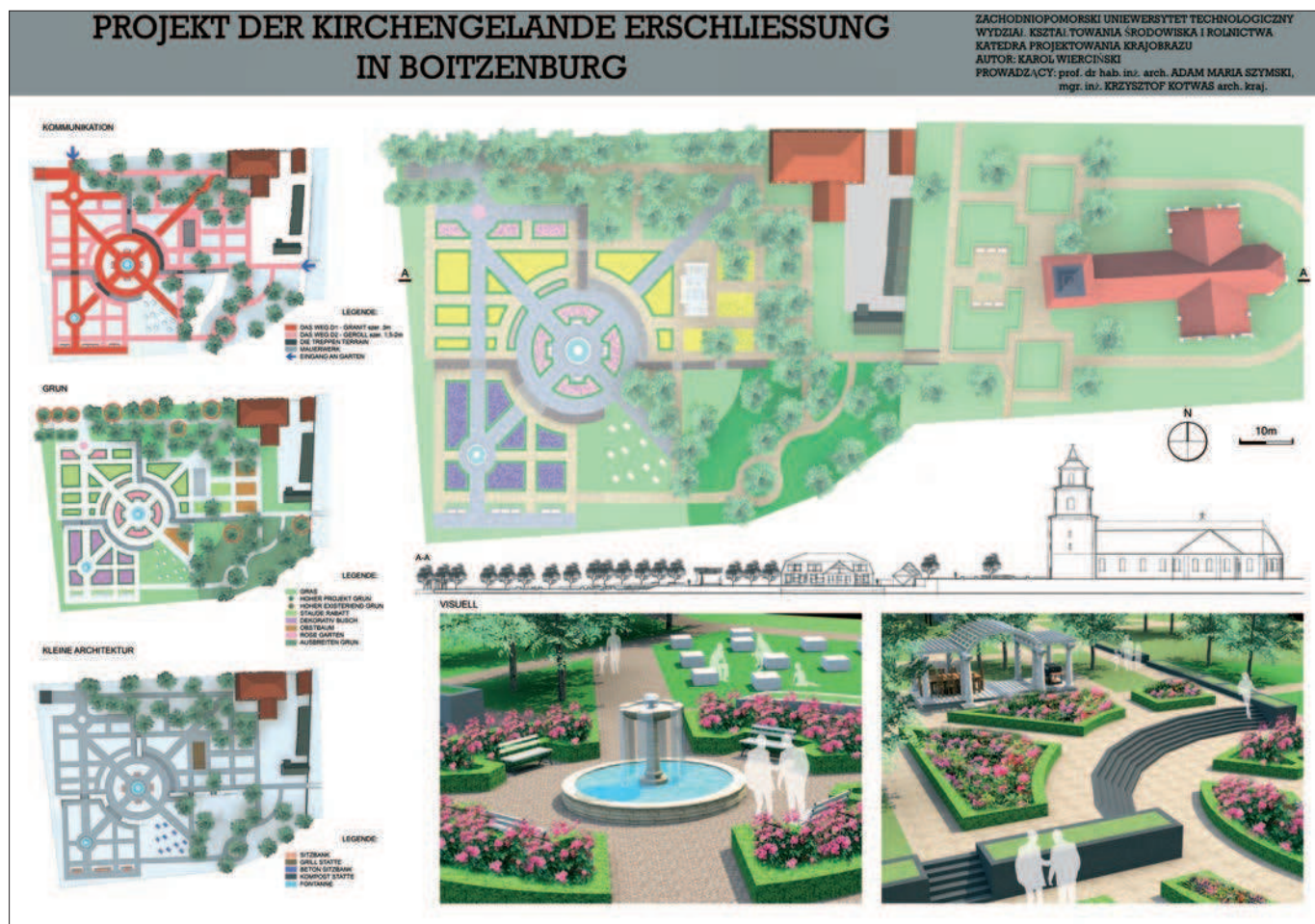
Ryc. 1. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Boitzenburg, wersja 1

Fig. 1. Development of the parochial terrain in Boitzenburg, version 1

Ryc. 2. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Boitzenburg, wersja 2

Fig. 2. Development of the parochial terrain in Boitzenburg, version 2

jest układ wodny wraz z fontannami, zlokalizowany na dwóch poziomach oraz pawilon grillowy, będący rozbudowaną wersją obecnie istniejącego domku. W obu projektach wykorzystywane są elementy konstrukcji drewnianych tworzących pergole. Liczne drewniane ławki, w kolorze białym, rozmieszczone zostały w całym założeniu ogrodowym (ryc. 1, 2).

Golm³

Uwarunkowania przestrzenne są zupełnie odmienne od założenia ogrodowego terenu w Boitzenburgu. Plebania zlokalizowana jest na obrzeżach Golm, w dalszej odległości od kościoła oraz domu parafialnego. W sąsiedztwie znajduje się duży, zrealizowany już aktualnie, plac za-

baw dla dzieci, jak również... gospodarstwo rolne, o profilu chowu bydła mlecznego. Sama własność samego budynku plebanii, jak i gruntów doń przyległych, jest również dość skomplikowana, gdyż w samym budynku znajdują się dwa mieszkania prywatne i przynależne do nich fragmenty działek. Zadanie projektowe stało się coraz bardziej interesujące, gdyż

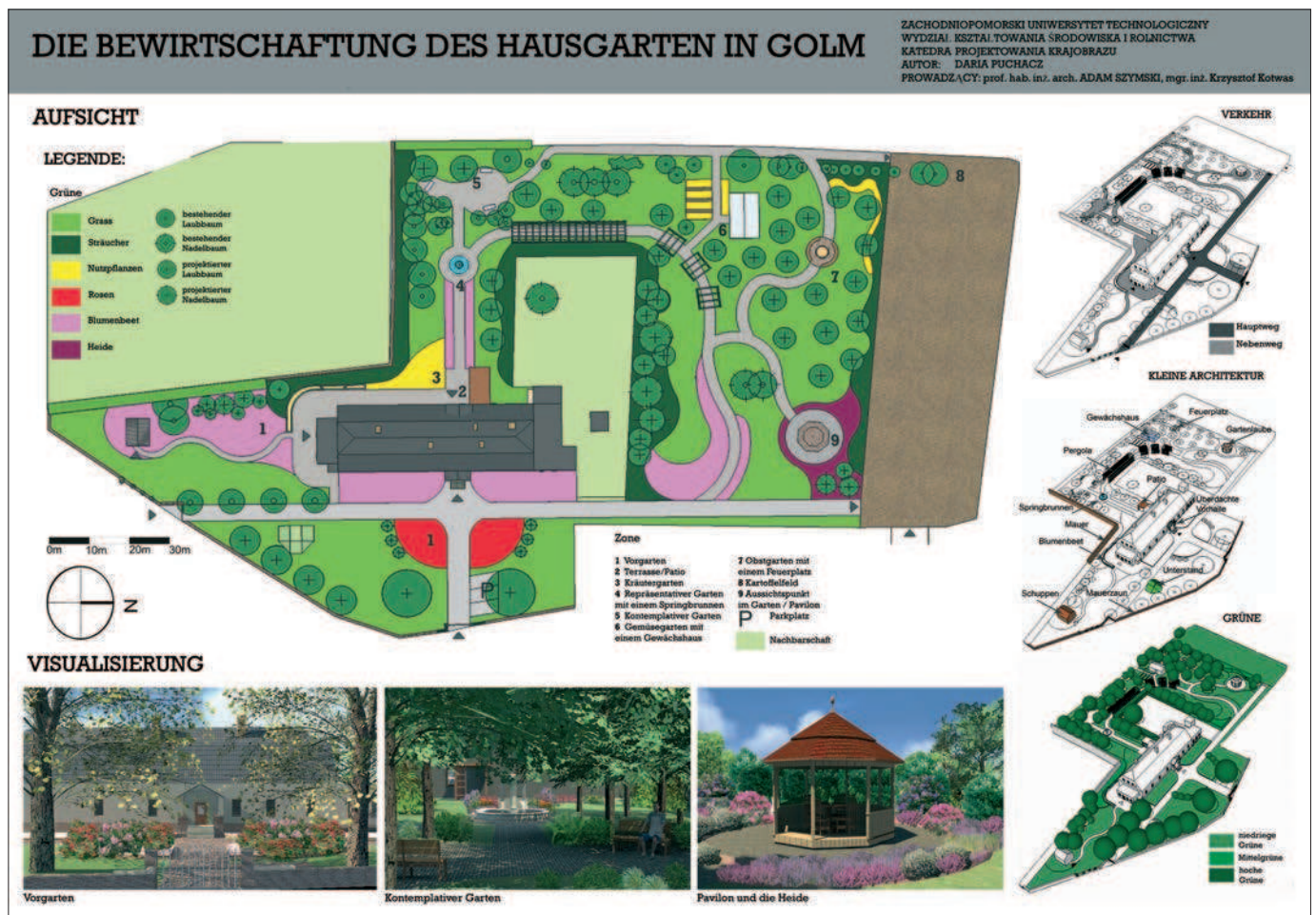
ksiądz, na skraju swoich działek, sam chciał mieć pole... ziemniaków. Istniejąca wąska droga dojazdowa przecina dodatkowo, i tak już pofragmentowane, działki.

Dwa projekty zagospodarowania ogrodu stanowią próbę rozwiązania problemu funkcjonalno-przestrzennego tego terenu, dając

jednocześnie dwa warianty spójnej wizji tego terenu (ryc. 3, 4).

Projekty zakładają wariant stopniowego wykupu gruntów obecnie separujących poszczególną własność gruntów kościelnych. Dlatego też schemat układu komunikacyjnego, nasadzeń oraz małej architektury może być kontynuowany na nowym terenie w czasie. Istniejący wjazd od

strony południowej pozostaje w niezmienionej formie, jednakże główne natężenie użytkowania przejmie nowo projektowany wjazd od strony wschodniej. Z nowo projektowanej drogi będzie można bezpośrednio zaparkować na miejscach postojowych. Układ komunikacyjny wewnątrz założenia ogrodowego został pomyślany jako trakt spacerowy,

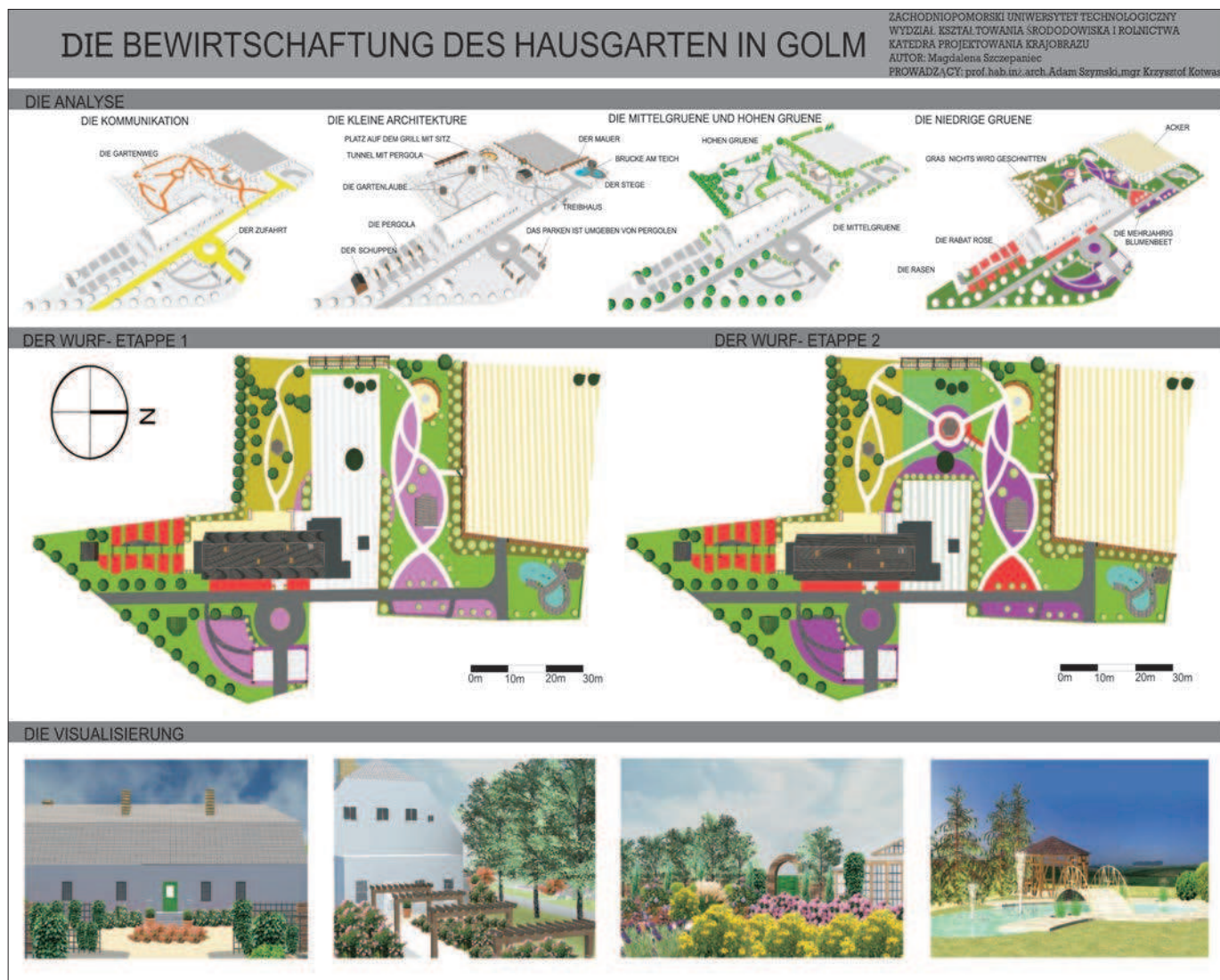
Ryc. 3. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Golm, wersja 1

Fig. 3. Development of the parochial terrain in Golm, version 1

Ryc. 4. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Golm, wersja 2

Fig. 4. Development of the parochial terrain in Golm, version 2

rozprowadzający do poszczególnych wnętrz w ogrodzie. Na zamknięciu głównej osi łączącej dom wraz ze starodrzewiem, zaprojektowano układ wodny z zaaranżowaną małą architekturą ogrodową wnętrzem kontemplacji. Inny wariant zakłada,

że po wykupie gruntów, głównym akcentem w przestrzeni założenia ogrodowego będzie drewniany pawilon ogrodowy. Podkreśleniem jego roli jest zlokalizowanie pawilonu na skrzyżowaniu głównych ciągów komunikacyjnych. Założenie ogo-

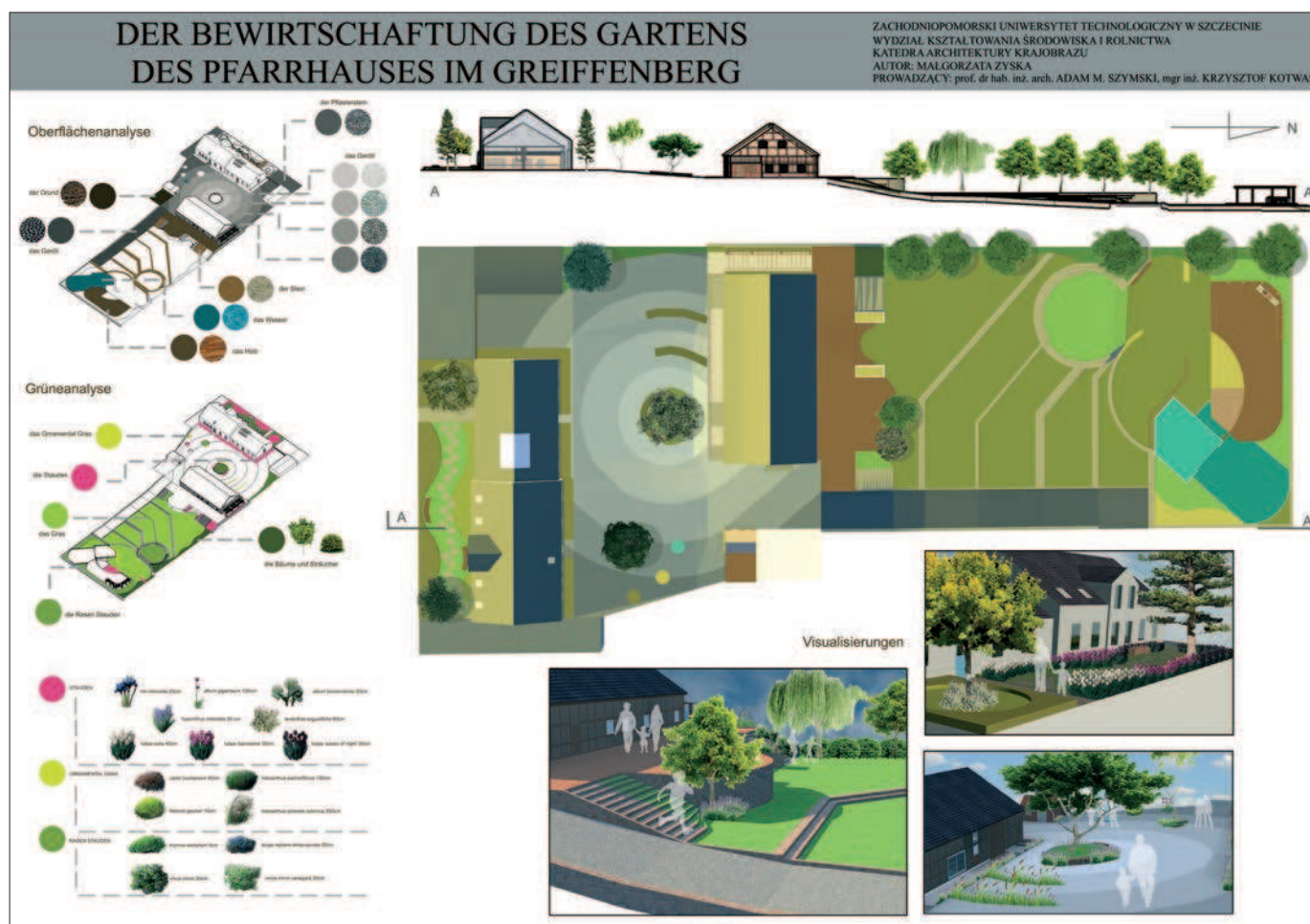
dowe, podzielone na wnętrza, wyposażone zostało w liczne elementy drewnianej architektury ogrodowej (trejaże, pergole, ogrodzenia, ławki, stoły). W układzie zieleni główny nacisk został położony na roślinność niską – liczne wrzosowiska,

stanowiska roślin kwaśnolubnych – azalie, różaneczniki, hortensje. Rabaty różane zlokalizowane zostały od frontowej strony domu, jak również na odcinku najbardziej widocznym od strony drogi dojazdowej, tj. pomiędzy budynkiem mieszkalnym i gospodarczym. Dużej powierzchni trawniki przedłużają i powiększają optycznie założenie ogrodowe,

które posiada już i tak dość liczny drzewostan. Istniejące pole ziemniaczane, zlokalizowane w północnej części założenia ogrodowego, oddzielone zostało zaprojektowanym ogrodzeniem z cegły planowanej do pozyskania z powstałych ruin po dawnych budynkach inwentarskich. Mur porośnięty pnączami stanowi ścianę dla licznych roślin stanowią-

cych podstawę kompozycji całego założenia ogrodowego.

Ogród docelowo ma służyć nie tylko samej rodzinie pastora, lecz również innym gościom, także przyjezdnym. W budynku plebani przewiduje się zaadaptowanie pomieszczeń poddasza na pokoje noclegowe.

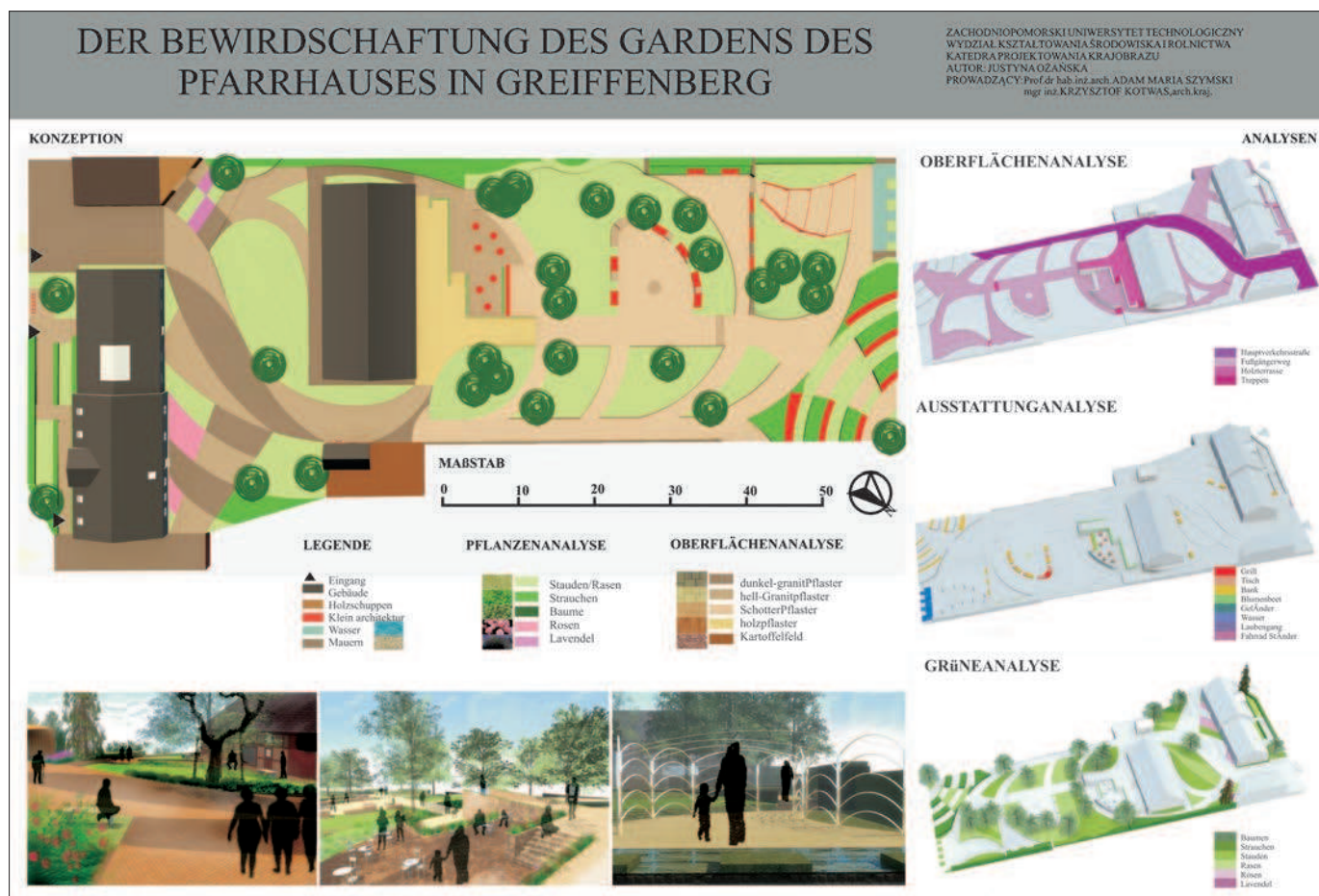
Ryc. 5. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Greiffenberg, wersja 1

Fig. 5. Development of the parochial terrain in Greiffenberg version 1

Ryc. 6. Zagospodarowanie parafialnego terenu w Greiffenberg, wersja 2

Fig. 6. Development of the parochial terrain in Greiffenberg, version 2

Greiffenberg⁴

Dom parafialny, plebania oraz projektowane założenie ogrodowe, zlokalizowane są nieopodal usytuowanego w centralnej części miejscowości Greiffenberg, na wysokim pagórku kościoła. Jest to jednocześnie najmniejszy projektowany teren, a zarazem teren o największej różnicy wysokości. Tuż za zabudową plebanii i domu parafialnego zlokalizowana jest, pięknie odremontowana, stodoła o konstrukcji ryglowej

z wypełnieniem ceglany. To ona obecnie stanowi centrum wszelkich imprez kulturalnych odbywających się w miejscowości. Stanowi miejsce spotkań mieszkańców. Założeniem projektowym było więc stworzenie takiego projektu, który będzie kontynuacją idei przestrzeni wspólnej, którą w większości mogliby wykorzystywać sami mieszkańcy. Aktywizacja lokalnego społeczeństwa przyniosła już zresztą w Greiffenbergu konkretne efekty. Rozpadająca się stodoła poddana została gruntownemu re-

montowi, stając się cennym przykładem zachowania dawnej zabudowy gospodarczej. Remont stodoły z przeznaczeniem na salę zebrań wykonali sami mieszkańcy miejscowości, głównie osoby bezrobotne.

Dwa projekty zakładają, tuż za stodołą, tarasowanie terenu, przy jednoczesnej możliwości zachowania ruchu kołowego na osi północ-południe. Tarasowanie zostało zaproponowane zarówno w układzie geometrycznym, jak i w układzie liniarnym. Adaptowany w ten sposób

teren wykorzystywany jest funkcjonalnie w maksymalny sposób. Mury oporowe, o różnej wysokości, stanowią jednocześnie w wielu miejscach schody terenowe, umożliwiające bezpieczną i łatwą komunikację po całym terenie. Dla celów projektowych, zostały wykorzystane w dużej mierze drzewa owocowe, stanowiące dawniejszy sad. Nieliczne niskie nasadzenia zlokalizowane zostały w głównej mierze w północnej części terenu, jak i przy murkach oporowych. Wschodnia granica terenu, a jednocześnie granica pomiędzy założeniem ogrodowym, a gruntami rolnymi, oddzielona została zieloną ścianą w postaci różnorodnych form różnących. Północna granica terenu opracowania, z której roztacza się panorama na pobliskie łąki i pola, została całkowicie odsłonięta. Projekty zakładają wprowadzenie w tym obszarze większej ilości siedzisk oraz sadzawek wodnych (ryc. 5, 6).

Obszar pomiędzy plebanią i domem parafialnym a stodołą, ze względów funkcjonalnych, został zaprojektowany z uwzględnieniem zróżnicowanych form i kolorystyki żwirów i kamieni. Komunikacja, odbywająca się tam, musi odbywać się w projektowanej wersji, bez utrudnień. Delikatnie, jedynie w paru miejscach, wprowadzana zieleń niska, ma za zadanie podkreślić kompozycję układu przestrzennego, jak również w obszarach wejść do poszczególnych budynków stanowić ma odcięcie od układu jezdni. Część frontowa, od strony bruko-

wanej drogi, ma charakter reprezentacyjny. Rozbudowany został układ dojść do domu parafialnego wraz z miejscami postojowymi dla rowerów.

Wnioski końcowe

Conclusions

Trzy prezentowane w artykule tematy projektowe opracowane w dwu wariantach dotyczą problematyki organizacji przestrzeni ogrodu parafialnego, jako przestrzeni publicznej służącej do wspólnotowych spotkań integracyjnych (ryc. 1, 2), dla nauki i wypoczynku (ryc. 5, 6) oraz dla wypoczynku i kontemplacji (ryc. 3, 4).

Wszystkie przedstawione w artykule przykłady stanowią jednocześnie ilustracje podjętej przez ich autorów próby uporządkowania przestrzeni nieużytków, terenów całkowicie kulturowo i przyrodniczo zdegradowanych, lecz jednocześnie stanowiących znaczące miejsca w zastanym układzie przestrzennym istniejących miejscowości.

Pretekst, jakim stało się powiązanie tych miejsc z użytkowaniem ich przez lokalne struktury parafialne, stał się jedynie dodatkowym bodźcem do zdefiniowania podstawowych założeń ideowych pozwalających w zaproponowanych rozwiązaniach kompozycyjnych zdefiniować ich ponadczasową rolę, jaką jest humanizacja przestrzeni otwar-

tych z ich potencjalnym standardem użytkowania.

Istotnym walorem prezentowanych projektów jest ich znaczenie aplikacyjne – oczekiwane decyzje realizacyjne po ich publicznej prezentacji wśród wszystkich mieszkańców tych miejscowości i zadeklarowane już lokalne uznanie.

Oksana Bielecka

Krzysztof Kotwas

Adam Maria Szymski

Zakład Architektury Krajobrazu
Wydział Kształtowania Środowiska i Rolnictwa
Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
The Chair of the Landscape Architecture
Faculty of Environmental Management and
Agriculture
West-Pomeranian University of Technology in
Szczecin

Przypisy

¹ Projekty wykonano w ramach zajęć plenarnych z przedmiotu „teoria projektowania” w Zakładzie Architektury Krajobrazu WKŚriR ZUT w Szczecinie pod kierunkiem Prof. zw. dr hab. inż. arch. Adama M. Szymskiego z zespołem.

² Autorzy projektów: Adam Nieszporek i Karol Wierciński Szczepaniec (Katedra Projektowania Krajobrazu -Zakład Architektury Krajobrazu ZUT-Szczecin)

³ Autorzy projektów: Daria Puchacz i Magdalena Szczepaniec (Katedra Projektowania Krajobrazu, Zakład Architektury Krajobrazu ZUT-Szczecin)

⁴ Autorzy projektów: Małgorzata Zyska i Justyna Ożańska Szczepaniec (Katedra Projektowania Krajobrazu, Zakład Architektury Krajobrazu ZUT-Szczecin)